

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження

Цапяка Миколи Йосиповича на тему:

НАРОДНЕ ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ВОЛИНИ

В КОНТЕКСТІ КРОС-КУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ,

представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 034 – Культурологія

з галузі знань 03 – Гуманітарні науки

Ступінь актуальності обраної теми дослідження. В умовах глобалізації сучасного світу все більш актуальними стають проблеми взаємодії і взаєморозуміння між культурами. Складна система різноманітних форм, факторів і явищ, які накопичила практика комунікації в міжкультурному просторі, привертають увагу не тільки соціологів, антропологів, філософів, але мистецтвознавців та культурологів.

Одним з феноменів, що дозволяє долати вербальні комунікативні бар'єри і налагоджувати міжкультурний діалог, транслуючи значення і смисли в найбільш виразній і доступній для сприйняття формі, є танець. Хоча танцювальне мистецтво неодноразово ставало предметом студіювання, проте коло наукових інтересів вітчизняного хореознавства обмежувалося переважно розробкою педагогіко-методичних проблем, описом і систематизацією лексики українського народного танцю, аналізом практичного досвіду видатних митців-хореографів сучасності і значно менше уваги приділялося напрямкам історико-культурного характеру. Суттєві корективи у тематику наукових розвідок внесло останнє десятиріччя, яке позначилося поглибленим дослідженням самобутніх творчих потенцій народу саме в історико-регіональному аспекті. Однак, до сьогодні відсутні теоретичні розробки з проблеми міжкультурної взаємодії в процесі становлення регіональної танцювальної традиції.

Відтак, актуальність теми дисертації Миколи Цапяка визначається існуючою потребою об'єктивного і цілісного дослідження історико-культурних засад розвитку такого самобутнього національного феномену як народне танцювальне мистецтво Волині у просторі крос-культурного діалогу. Актуальність

поглиблюється тим, що в дисертаційній роботі обґрунтовано методологічні підходи до вивчення народного танцювального мистецтва в просторі міжкультурної взаємодії та проаналізовано комунікативний вимір танцю як соціокультурного феномену. Отже, зазначена у дисертації проблематика видається надзвичайно актуальною і науково обумовленою.

Обґрунтованість наукових положень та надійність отриманих наукових результатів. У роботі використано широке коло опублікованих джерел, залучена низка праць фахових розвідок, які прямо чи опосередковано стосуються теми дослідження.

Цінним в дисертації є не тільки науковий аспект, але й прикладний характер, що важливо для навчального процесу у закладах фахової передвищої та вищої освіти відповідного профілю, а також у практичній діяльності професійних і самодіяльних танцювальних колективів. Апробація результатів дослідження підтверджує широке оприлюднення основних положень і висновків дослідження, а також впровадження їх у реальні творчі проекти.

Проведений аналіз тексту дисертації, опублікованих наукових праць за темою засвідчує, що результати пошуків Миколи Цапяка є достовірними і містять необхідний рівень наукової новизни.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає насамперед в спробі концептуальної постановки та комплексного розгляду проблеми. При цьому науково новим є підхід до вивчення танцювального мистецтва Волині в контексті крос-культурної взаємодії на основі синтезу культурно-антропологічного, хореологічного та етнокультурологічного підходів. Розроблена і застосована автором міждисциплінарна методологічна стратегія сприятиме поглибленню теоретико-методологічних засад дослідження українського народного танцювального мистецтва.

Дисертант виробив власні, оригінальні підходи до з'ясування особливостей танцю як комунікативного феномену, що в символічній формі репрезентує засадничі елементи соціокультурної реальності. По-новому розглянуто, систематизовано та узагальнено джерельну базу з народної хореографічної культури

Волині, що сприятиме вдосконаленню способів її наукової фіксації та збереженню традиційного танцювального мистецтва.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Структура роботи є обґрунтованою і виваженою – кожен наступний розділ логічно впливає з попереднього. Вибір мети дисертаційного дослідження та обрання завдань для її досягнення зроблено раціонально, на сучасному науковому рівні. При цьому поставлена мета здійснити культурологічний аналіз народного танцювального мистецтва Волині в контексті крос-культурної взаємодії видається досить цікавою, оскільки цей аспект комплексно не вивчався, а подібне культурологічне дослідження проводиться вперше.

У дисертаційній роботі відчувається достатньо високий професіоналізм автора, що полягає в одночасному поєднанні глибоких знань з теорії та практики танцювального мистецтва, яке слушно обрано об'єктом дослідження. У тексті дисертації простежується добра обізнаність автора з предметом дослідження, здатність до проникнення в сутність досліджуваних явищ, вміння робити висновки й узагальнення.

Роботу складають вступ, три розділи, висновки до кожного з розділів, ґрунтовні загальні висновки, список використаних джерел та додатки.

У першому розділі подано огляд наукової літератури, репрезентовано використані джерела та визначено теоретико-методологічні підходи до осмислення ключових питань розвідки та формування власних поглядів. Джерельна база є достатньо репрезентативною і відповідає досліджуваним проблемам: широкий спектр мистецтвознавчих, філософських, культурологічних, історичних, етнографічних, фольклорознавчих праць, а також практичний досвід конкретних танцювальних колективів тощо. Доробок попередників проаналізовано кваліфіковано і доцільно використано для вирішення поставлених завдань.

Приваблює прагнення дисертанта залучити для дослідження народного танцю метод польових досліджень, метод текстуального аналізу, а також крос-культурний підхід. Вміле поєднання загальнонаукових методів дослідження із теоретичними підходами культурної антропології, етнохореології, семіотики

дозволило розробити нову методологічну міждисциплінарну стратегію дослідження міжкультурної взаємодії у розвитку народного танцю. Автор аргументовано доводить, що етнокulturологія може слугувати необхідним теоретико-методологічним підґрунтям міждисциплінарного синтезу наукових традицій європейської школи етнохореології, з одного боку, й американської наукової школи культурно-антропологічних досліджень, з іншого.

Спираючись на досягнення провідних науковців та результати власної аналітичної роботи, М. Цап'як співставляє семантику таких понять як «міжкультурна взаємодія», «крос-культурні впливи», «культурний код» і подає власне тлумачення цих дефініцій в контексті розвідки.

Автор здійснив вдалу спробу всесторонньо проаналізувати концепт фронтиру як простору міжкультурного транзиту й локального взаємовпливу, в якому інтенсифікуються процеси міжкультурної взаємодії і крос-культурної комунікації.

Досить наукоємним є другий розділ дисертації, зміст якого розкриває соціокультурну сутність танцю як специфічного тілесно-пластичного засобу фіксації, збереження й трансляції культурного досвіду й культурних цінностей. Відповідно до принципів культурно-антропологічного підходу, дисертант досліджує танець в його генетичних зв'язках із міфами, ритуалами, особливостями життєдіяльності та соціальних взаємин етнічних спільнот.

У дисертації наведено ґрунтовні теоретичні узагальнення щодо комунікативного потенціалу танцю, зокрема проаналізовано етнокulturальні домінанти невербальної комунікації, що репрезентують світогляд народу, його чуттєво-емоційний склад, культурну ідентичність, художньо-естетичні цінності тощо. Міжкультурний діалог надзвичайно збагачує хореографічну лексику, розширює її «словниковий запас», що призводить до виникнення нових творів хореографічного мистецтва.

Особлива увага дослідження зосереджена на визначенні ролі міжкультурних впливів у розвитку народного танцювального мистецтва України. Микола Цап'як слушно констатує, що вітчизняна хореографічна культура є

відкритим, динамічним явищем, яке зростало на реліктах давньослов'янської танцювальної творчості та формувалося упродовж століть в процесі етнокультурного взаємообміну з сусідніми народами.

У третьому розділі висвітлено історичні передумови формування крос-культурної комунікації на Волині, проведено аналіз історико-культурних засад розвитку волинського народного танцю, досліджено специфіку його автохтонних пластичних форм у контексті порівняльного аналізу з іноетнічними танцювальними традиціями. Саме у цьому розділі повною мірою розкриваються обсяг і глибина знань М. Цапяка в обраній галузі в цілому і стосовно конкретної теми дослідження, його уміння аналізувати, співставляти, знаходити головне і визначальне. Загалом роботу вирізняє комплексний підхід до аналізу регіональних «пластичних архетипів» народного танцю, об'єднаних спільним національним культурним простором. При цьому дисертант акцентує, що транскордонні міжетнічні контакти сприяють більш інтенсивним запозиченням і синтезу танцювальних елементів.

Слід погодитись з суттєвими висновками автора, що дві групи танців – питомих та іноетнічних, співіснуючи та взаємозбагачуючи одна одну, створили ту різноманітну картину виражальної мови і стилю, яка сьогодні характеризує хореографічне мистецтво Волині.

Відсутність порушень академічної доброчесності. На підставі вивчення дисертаційного дослідження, наукових публікацій, представленого звіту про перевірку роботи на плагіат можна ствердити відсутність порушень академічної доброчесності, а робота Миколи Цапяка є оригінальною та самостійною науковою працею.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

1. Серед наукових праць автор наводить матеріали навчальних посібників та репертуарних збірок, які активно цитувати в науковій роботі не зовсім коректно. Так, дисертант зазначає, що *«Особливу цінність становлять ... репертуарні збірники записів танців: І. Антипової, К. Балової, В. Тітова, Ю. Гурєєва, Я. Чуперука, В. Годовського, М. Полятикіна.* І в наступному абзаці: *«звертаємось до творчої спадщини балетмейстерів волинського танцю у записах І. Антипової, М.*

Полятикіна, В. Годовського» (с.17-18). Проте зазначені балетмейстери передусім виступали не дослідниками, а постановниками народних танців. Отже, автохтонний танець підлягав художній обробці, що відповідала естетичним смакам академічного сценічного виконавства.

2. Крім того, дисертант неодноразово наводить описи танцю з різноманітного літературного доробку. Проте необхідно врахувати, що предметом розповіді художнього твору є умовна, а не реальна життєва подія, яка існує винятково в суб'єктивній авторській уяві. Слід дуже критично використовувати такі джерела інформації або ж обов'язково підкріплювати і доповнювати їх фактами на основі достовірної наукової літератури з вихідними даними та верифікованої інформації від носіїв танцювальної традиції.
3. На наш погляд, розвідці не вистачило саме аналізу автентичної волинської хореографії з позиції її вкоріненості в архаїчну міфологічну культуру. Потрібно було більш зацентувати увагу на факті існування локального колориту, притаманного лише певній місцевості, виокремити регіональну специфіку волинських танців за структурно-змістовими характеристиками і хореографічними компонентами. Також роботі бракує власного авторського критичного ставлення до творчості балетмейстерів та оцінки їх постановок.
4. Звичайно, дисертаційне дослідження не може бути всеохоплюючим. Однак можна пошкодувати про те, що в дисертації не розглянуто внесок представників української діаспори, вихідців із Волині, у розвиток української культури шляхом збереження і пропагування народного танцю в межах кордонів інших держав.

Однак вказані недоліки і рекомендації не применшують загалом високої наукової вартості дисертаційної роботи Миколи Цапяка, а, навпаки, мають стимулювати подальші дослідження у визначеному напрямі.

Загальний висновок. Дисертацію оформлено відповідно до вимог наказу МОН України № 40 від 12січня 2017р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації». Робота є самостійним цілісним дослідженням, виконаним на належному фаховому рівні. Основні положення і висновки дисертації обґрунтовані і добре

аргументовані. Для роботи характерне вміле використання професійної лексики, понятійно-термінологічного апарату, логічність і доступність викладу.

Дисертація М.Цапяка «Народне танцювальне мистецтво Волині в контексті крос-культурної взаємодії» за своїм змістом, науковими результатами та іншими показниками відповідає спеціальності 034 Культурологія та вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21 березня 2022 р. № 341) «Про затвердження порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Цапяк Микола Йосипович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 034 – Культурологія.

Рецензент:

кандидатка мистецтвознавства,
доцентка, доцентка кафедри хореографії
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Кіндер Карина Рудольфівна

